

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΤΟ ΜΑΚΡΟΝ ΤΕΙΧΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΝ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΑΣΙΑΝΤΗ

ΑΘΗΝΩΝ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Μεσαιωνικῶν Γραμμάτων»)

(Τόμου Δ')

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1939

ΤΟ ΜΑΚΡΟΝ ΤΕΙΧΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΝ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΥΠΟ

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Α. ΣΑΡΑΝΤΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

(Ἀνατύψεις ἐκ τῶν «Μεσαιωνικῶν Γραμμάτων»)
(Τόμου Δ')

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1939

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟ ΜΑΚΡΟΝ ΤΕΙΧΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΝ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

ὑπὸ

ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ Α. ΣΑΡΑΝΤΗ

Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀμυντικῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐπεσκέυασεν ὁ μεγάλαις βουλὰς Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς ὁ Α΄ συγκαταλέγεται καὶ τὸ ἐν Θράκῃ εὐρισκόμενον καὶ μικρὸν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινοπόλεως ἀπέχον μακρὸν τεῖχος, τὸ διῆκον ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ γνωστὸν ὡς τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου.

Αἱ περὶ τοῦ τείχους τούτου διασωθεῖσαι πληροφορίες ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, καὶ δὴ ἀπὸ τοὺς ἀκμάσαντας κατὰ τὸν ἑβδομὸν αἰῶνα εἶναι ἐλάχιστα. Περιστρέφονται μᾶλλον εἰς τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν οἱ κατὰ τῆς Θεοφρουρήτου Πόλεως ἐπελαύνοντες ἐχθροὶ παρεβίασαν ἐκάστοτε τοῦτο διὰ νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τῶν τειχῶν

αὐτῆς⁽¹⁾. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι τὸ τεῖχος ἐκεῖνο οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν προσέφερεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὅτι διήθεν ἐνωρίτατα ἐγκατελείφθη. Γνώμη ἡ ὁποία ὡς θὰ εἶδωμεν ἀνατρέπεται ἐκ τῶν περιωθέντων ἀψευδῶν τεκμηρίων.

* *

Τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ του νὰ παραμένῃ ἐπὶ μακρὸν ἀπρόσβλητον καὶ ἀπόρητον. Ἀφοῦ καὶ αἱ τεχνικώτεραι καὶ ἀρτιότεραι ὀχυρώσεις ὑποκύπτουν εἰς τὴν βίαν τῶν ἰσχυροτέρων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀρχοῦντως καλὰ ἐξεπλήρου τὸν προορισμὸν τοῦ καὶ μετὰ τὸν ἀνδεκάτου αἰῶνος, διότι ὑπάρχουν τεκμήρια πού πιστοποιοῦν ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐξηκολούθουν νὰ ἐπισκευάζουν τὰ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν προσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ ἐρειπιούμενα τμήματα αὐτοῦ.

* *

Προτοῦ δὲ ἐρευνήσωμεν τὰ τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ ὅς ἴδωμεν ὁποία τις ἦτο ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἡ μεγάλη αὐτὴ ὀχύρωσις τὸ εἶδος τῆς ὁποίας

1. Ἀγαθίας «ἦ τε ἄλλη Θράκη καὶ τὰ πρὸς αὐτὴ τῇ βασιλίδι πόλει χωρία ἔρημά τε ἦν καὶ ἀφύλακτα, ἐφ' ὅσον καὶ τοῖς βαρβάροις βατὰ εἶναι καὶ ἐνιπίδρομα». Ἱστορ. β' 14 σ. 308.

δὲν ἦτο ἄγνωστον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ⁽²⁾ καὶ ποία ἡ θέσις αὐτῆς. ⁽³⁾

* *

Ἐὰν οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων παρέλειψαν νὰ μᾶς διασώσουν λεπτομερείας περὶ τοῦ τεῖχους τοῦ Ἀναστασίου οἱ ἐκ τῶν νεωτέρων παρέργως ἀσχοληθέντες περὶ αὐτοῦ μᾶς ἐμβάλλουσιν εἰς σύγχυσιν. Εἴτε τοποθετοῦντες τὴν ὀχύρωσιν αὐτὴν ἀλλαχοῦ ⁽⁴⁾ παρὰ τὰ προφανῆ αὐτῆς ἐρείπια καὶ σημεῖα, τὰ ὁποία ὁ χρόνος δὲν κατάρθωσε ν' ἀπαλείψῃ εἴτε καὶ συγχέοντες ταύτην μὲ τὸ ἐπὶ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου μακρὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον πρῶτος ὡς ἱστορεῖται ἀνήγειρεν κατὰ τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, Μιλτιάδης ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐχένα τῆς Χερσονήσου ἐκ Καρδίης πόλεως εἰς Πακτύην, ἐκ θεμε-

2. Τεῖχος τῶν Φωκαέων μεταξὺ τοῦ ὄρους Οἰτῆ καὶ τῆς θαλάσσης (Ἡροδ. β' VII κεφ. 176).

Παρόμοιον ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος (Ἡροδ. β' VIII κεφ. 71). Τὸ μακρὸν τεῖχος εἰς τὸν αὐχένα τῆς Χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως (Ἡροδ. β. VI κεφ. 37).

3. O D u m o n t εἰς ἔκθεσίν του «Ἡ Θράκη καὶ αἱ Ἀρχαιότητες αὐτῆς» ἀναγνωσθεῖσαν εἰς τὸν Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. ὑπὸ τοῦ Ζωηροῦ Πασσᾶ μεταξὺ ἄλλων λέγει: «Εἰ καὶ οὐκ ἀνευρίσκομεν πλέον τὰ προτειχίσματα τοῦ Ἀναστασίου πρὸς βορρᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως! (Περιοδ. Ἑλλ. Φ. Σ. τ. Στ' σελ. 368. Καὶ ὁ D e t h i e r αὐτόθι τόμ. Δ' σελ. 168.)

4. A. M o r d t m a n n. Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Πέρσαι πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . . οὐ τὰ ἴχνη σώζονται ἐτι παρὰ τὸ Χαδέμκιοι τοῦ ἀποτέμνοντος τὴν χερσονήσον τῆς Θράκης ἐκτεινομένου δὲ ἀπὸ Δέρκων μέχρι Μπουγιούκ-Τσεκμετζέ. (Ἑλλ. Φ. Σ. Παράρτ. τόμ. KB' σελ. 56).

λίων δὲ ἀνεκαίνισεν ὁ Ἰουστινιανός, ⁽⁵⁾ εἴτε καὶ
μὲ τὴν πόλιν τὸ Μακρὸν τεῖχος ⁽⁶⁾.

*
* *

Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παραστατικω-
τέραν καὶ σαφεστέραν περιγραφὴν, καίτοι καὶ ταύ-
την ἀτελεῖ, διότι περιορίζεται εἰς τὰς διαρρυθμί-
σεις τὰς ὁποίας ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου
ἐπέφερεν ὁ Ἰουστινιανός, μᾶς διέσωσεν εἰς τὸ περὶ
Κτισμάτων ἔργον τοῦ ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος.
Οὗτος πραγματευόμενος τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης παρὰ
τὸ Βυζάντιον ἐκτελεσθέντα διὰ τοῦ Βασιλέως του
ἔργα εἰς ὀλίγας μικρὰς σελίδας, περιγράφει πῶς
σχηματίζεται τὸ μεταξὺ τοῦ τείχους καὶ τοῦ Βο-
σπόρου τμήμα τῆς Θράκης, παρακολουθῶν τὴν
θάλασσαν ἀπὸ ὠκεανοῦ καὶ Ἰουστινιανός, ἐπέκεινται
τὰ ἐπ' αὐτοῦ εὐρισκόμενα προάστια, τὴν ἰδιωτι-
κὴν ζωὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν κατοί-
κων αὐτῶν, ἐξηγεῖ τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Ἀνα-
στάσιος προέβη εἰς τὴν μακρὰν ἐκείνην ὀχύρωσιν
καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἰουστινιανός
προέβη εἰς τὰς διαρρυθμίσεις τῶν πύργων ἐκείνης,
ἐκθέτει λεπτομερείας τῶν γενομένων τροποποιή-
σεων ἐπὶ τοῦ τείχους, ἐπεξηγεῖ ὀρθῶς τὰ μειονε-
κτῆματα τῆς ὀχυρώσεως καὶ καθορίζει κατὰ με-
γάλην προσέγγισιν καὶ τὸ μῆκος τοῦ τείχους ἀπὸ

5. Προκόπιος Περὶ Κτισμ. IV 10.

6. Μελετίου Ἀθηναίων. Γεωγ. Κεφ. ΚΖ' Περὶ Θράκης.

... Μετὰ τὴν Πακτύην ἦτο τὸ Νέον τεῖχος τοῦ Ξενοφῶν-
τος, ὅπερ καὶ μακρὸν τεῖχος ἐκαλεῖτο, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη εἰς βοή-
θειαν τῆς τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτῆς κ. τ. λ.

θαλάσσης εἰς θάλασσαν καὶ τὴν ἐκ Κων]σταντινουπόλεως
ἀπόστασιν αὐτοῦ ⁽⁷⁾.

Ἐν τούτοις παρὰ τὴν θαυμασίαν περιγραφὴν
τοῦ ὁ διερχόμενος καὶ μελετῶν τὰς σελίδας αὐτοῦ
ἄγεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Προκόπιος δὲν ἐπεσκέ-
φθη τὸ τεῖχος. Καίτοι ὁ Ἰουστινιανός παρηκολού-
θησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἔργου
τούτου ὡς καὶ ἄλλων πλησιοχώρων φρουρίων. Καὶ
ὅτι ἡ πρὸς τὸ τμήμα τοῦτο τῆς Θράκης διαδρομὴ
τοῦ ἱστορικοῦ δὲν ἐπεξετάθη πέραν τοῦ Ρηγίου,
τοῦ σημερινοῦ Μικροῦ-Τσεκμετζε, τῆς χωρογρα-
φίας τοῦ ὁποίου μᾶς δίδει ἀπαράμιλλον εἰκόνα ⁽⁸⁾.

*
* *

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων καὶ νεωτέρων ὅσοι
ἔγραψαν περὶ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου δὲν
προσέθηκαν τι νεώτερον ἐκείνου. Ἐσταχυολόγη-
σαν μᾶλλον ἐκ τῆς περιγραφῆς του, ὅπως καὶ ὁ
ἡμέτερος ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος ⁽⁹⁾. Ἡθέλα-
μεν δὲ ἀγνοεῖ ὅχι μόνον τὰ κατεδαφισθέντα καὶ
καταχωσθέντα τμήματα τοῦ τείχους ἀλλὰ καὶ τὰ
διασωζόμενα, ἄνευ τῆς περιγραφῆς τοῦ Γερμανοῦ
Σούχαρντ (Schuchhardt) ὅστις ἐπεσκέφθη καὶ ἐξι-
χνίασε κατὰ τὸ 1898 μὲ ὅσιν τῷ ἐπέτρεπον αἱ
περιστάσεις προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν τὴν βυζαντι-
νὴν αὐτὴν ὀχύρωσιν.

Ὡς ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ
διατρέξῃ κατὰ μῆκος τὴν γραμμὴν τοῦ Ἀναστα-

7. Προκόπιος Περὶ Κτισμ. IV κεφ. 8—9.

8. Προκόπιος Περὶ Κτισμ. IV 8.

9. Κ. Παπαρ. Ἱστορ. Ἑλλ. τόμ. 3 σ. 74. Ἐκδ. 1872.

σιακοῦ τείχους ἀπὸ τῆς Σηλυβρίας μέχρι τῆς παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον ἀκτῆς ἐδέχθη νὰ ὑποστῇ περιπετείαις ποὺ ἠδύναντο νὰ ἔχουν δι' αὐτὸν πολὺ δυσαρέστους συνεπειάς, ἐὰν δὲν ἐτύχαινε νὰ εἶναι ὑπήκοος ἔθνος φίλα φρονοῦντος πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τοὺς Τούρκους.

Εἰς διάλεξίν του δημοσιευθεῖσαν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1900 ὑπὸ τὸν τίτλον ὁ Τοῖχος τοῦ Ἀναστασίου καὶ τὸ Τεῖχος τῆς Δοβρουτζᾶς (*Die Anastasios Mauer und die Dobrudsha Wälle*) ὡς ἀκολούθως ἐκθέτει τὰς περιπετείας του καὶ τὰ πορίσματά του ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Τείχους¹⁰).

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ

Ἡ μεγάλη ὀχύρωσις, λέγει ὁ Σούκαρδ, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστασιος ἐκτίσεν ἀπὸ Προποντίδος μέχρις Εὐξείνου ἐπὶ μῆκους 45 χιλιομέτρων καὶ περὶ τὰ 65 χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Κων]πόλεως, κατὰ τὰ ἔτη 507—512, κατὰ τοῦ ὀγκουμένου κινδύνου τῶν Βουλγάρων, θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῇ ἕνεκα τῆς σπανίας περιπτώσεως τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας της ὡς σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὀχυρώσεων. Ἄλλ' ὅσον φανερὸς εἶνε ὁ χρόνος, τόσο ἀσαφὴς ὁ τόπος τῆς θέσεώς της.

Εἰς τοὺς χάρτας παριστάνεται μὲν τὸ ἥμισυ τῆς γραμμῆς, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει περιγραφή τῆς κατασκευῆς αὐτῆς καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς της ἐποί-

10. Τὴν μελέτην τοῦ κ. Σούκαρδ τὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἐν Γερμανίᾳ τὰς σπουδὰς του συμπληροῦντα Σπύρον Μ. Σταμούλην.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΚΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ

κιλε μεταξὺ τοίχου Ἀναστασίου καὶ τείχους Ἀναστασίου.

* *

Ἀπὸ τῆς πρώτης μου ἐπισκέψεως τοῦ τείχους τῆς Δοβρουτζᾶς (1884) ἐπροτιθέμην κατὰ παρόμοιον τρόπον νὰ παρακολουθήσω καὶ τὴν γραμμὴν τοῦ Ἀναστασίου. Ἀλλὰ περιήγησις πλησίον τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης δὲν γίνεται μὲ τὴν εὐκολίαν καὶ ἡσυχίαν ποὺ γίνεται εἰς τὰς νέας Ρουμανικὰς ἐπαρχίας. Διότι οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν τμήμα καὶ διὰ τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀναστάσιον σκοπὸν, συνέστησαν ἰσχυρὰν ἄλυσιν ὀχυρώσεων τῆς ὁποίας κέντρον εἶνε ἡ Τσατάλδζα. Πᾶς ξένος ταξιδεύων εἰς τὰ περὶχωρα αὐτῆς εἶνε ὑποπτος, ὥς προτιθέμενος νὰ κατασκοπεύσῃ τοὺς ἑαυτοῦ καλέδες. Καὶ κατὰ κακὴν τύχην καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ τοίχου τοῦ Ἀναστασίου καλοῦνται παρὰ τῷ λαῷ ἐπίσης καλέδες.

* *

Τὸ 1898 ὅταν ἐσκόπευον νὰ ταξιδεύσω εἰς τὴν Κων]πολιν, ἤθελον ὅπωςδήποτε νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν ὀχύρωσιν αὐτὴν καὶ πολλὰς ἐβδομάδας πρὶν ἔγραψα ζητῶν τὴν σχετικὴν Σουλτανικὴν ἄδειαν. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Κων]πολιν ἡ αἴτησις μου εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸ Συμβούλιον καὶ μοι ἐλέγετο ὅτι ἡ ἔγκρισις ἔπρεπε νὰ ἀναμένεται ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν.

Ἐπερίμενα ἀρκετὰς ἡμέρας δι' αὐτήν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν—οὔτε δὲ καὶ σήμερον ἔχει ἔλ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

θη ἀκόμη—ἀνεχώρησα μὲ ἀπλοῦν τεσκερὲ⁽¹¹⁾ σι-
δηροδρομικῶς πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ κα-
τέβηκα εἰς τὸν σταθμὸν Σινικλῆ, ὁπότεν οἱ χω-
ροφύλακες ὄχι μόνον δὲν μὲ ἠμπόδισαν νὰ μετα-
βῶ εἰς Σηλυβρίαν πρὸς ἐπίσκεψιν φίλου μου, ἀλ-
λὰ καὶ μὲ ἐπρομήθευσαν ὑποζύγιον.

Κατὰ τὴν ἔφιππον πορείαν μου ἐγνώρισα ἤδη
τμῆμα τῆς ὀχυρώσεως.

* *

Τὴν ἐπομένην οἱ ἐν Σηλυβρίᾳ χωροφύλακες
δὲν μοι ἐπέτρεπον ν' ἀναχωρήσω. Ἀλλὰ τῇ παρεμ-
βάσει τοῦ καϊμακάμη ἐνὸς νεαροῦ μισοευρωπαίου
μοι ἐδόθη ἄδεια καὶ τῇ συνοδείᾳ ἐνὸς χωροφύλα-
κος, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη καὶ ἐξαίρετος ὁδηγός,
βαδίζοντες παρὰ τὴν ὀχύρωσιν ἐφθάσαμεν ἐντὸς
τῆς ἡμέρας εἰς τὸ παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἑσπέρ-
μην κείμενον χωρίον Κουρφαλή. Ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν
ὑπῆρχε δημόσιος ὑπάλληλος καὶ ἐπομένως καμμία
δυσκολία, παρακολούθησα τὸ μέγιστον καὶ καλή-
τερα διατηρημένον τμῆμα τοῦ τοίχου ἐπὶ τῆς κο-
ρυφογραμμῆς τοῦ γενικῶς μὲ θάμνους κεκαλυμ-
μένου ἀγρίου βουνοῦ τοῦ Κοῦς-καγιά.

Κατὰ τὸ ἐσπέρας (τῆς ἄλλης ἡμέρας) ἐφθάσαμεν
εἰς Καρατζάκιοι, καὶ ἐδῶ μίαν μόνον ὥραν μακρὰν
τῆς Μαύρης θαλάσσης ἢ ἐπιχείρησις ὑπέκρυπεν εἰς
τὸ μοιραῖον. Ἐπρεπε νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν
μουδῖρην. Τὸν πρόθυμον ζαπτιὲ τῆς Σηλυβρίας,
ὅστις θὰ μὲ ἐχρησίμευεν ὡς τὸ καλῆτερον πιστο-
ποιητικὸν τὸν εἶχα ἐγκαταλείψει εἰς τὸ Κουρφα-

11. Διαβατήριον διὰ τὸ ἐσωτερικὸν Μ. Σ.

λή, εἰς τὰ σύνορα τῆς ἐπαρχίας του. Τώρα δὲ
μόλις ἀντελήφθην ὅτι κατὰ μίαν ἀναρρίχησίν μου
ἐπὶ τοῦ τοίχου εἶχα χάσῃ ἐκ τῆς ὀπισθίας τσέπης
μου διάφορα χαρτιά μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ
ὁ τεσκερὲς μου. Ἐκρατήθην λοιπὸν τὴν ἄλλην
ἡμέραν εἰς τὸ κατάλυμά μου καὶ ἐπετηρούμην
αὐστηρῶς ὑπὸ χωροφυλάκων.

Ὁ μουδῖρς ἐν τῷ μεταξὺ ἐζήτησε τηλεγραφι-
κῶς ὁδηγίας ἀπὸ τὸν μουτεσαρίφην τῶν Μετρῶν
καὶ ἡ ἀπάντησις ἦτο : Ἐὰν ὁ κ. Σούκαρδ ἔχασε
τὸν τεσκερὲς του πρέπει νὰ ἔλθῃ ἐδῶ διὰ νὰ πάρῃ
νέον.

Ἡ δὴλωσίς μου ὅτι θὰ συμμορφωθῶ πρὸς
τὴν διαταγὴν καὶ ἡ ὅλη διαγωγὴ μου ἔπεισαν τὸν
μουδῖρην νὰ μοι ἐπιτρέψῃ νὰ κάμω τὸ ἐσπέρας
περίπατον μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ξενοδόχου, ἐκ τοῦ
χωρίου πρὸς τὴν ἑσπέρην, ὅπου ἀνεγνώρισα φρού-
ριον ἀνήκον εἰς τὴν ὀχύρωσιν.

Διὰ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ τελευταίου τμήμα-
τος τῆς ὀχυρώσεως μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης,
ἐπληροφορήθην τ' ἀπαιτούμενα ἐκ θετικῶν πλη-
ροφοριῶν πολλῶν Ἑλλήνων.

* *

Περιήγησις λοιπὸν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας,
δικαιοῦται ὡς πρὸς τ' ἀποτελέσματά της νὰ τύχῃ
ποιᾶς τινος ἐπικειᾶς. Ἀλλὰ ἡ δημοσίευσίς τῶν
ἀποκτηθέντων εἶνε καθήκον, καθ' ὅτι εὐνοϊκώτε-
ραι συνθήκαι δὲν θὰ ὑπάρξουν εἰς τὸ προσεχές
μέλλον.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ

Ἡ ἐκλογή τῆς ὀχυρωματικῆς γραμμῆς τοῦ Ἀναστασίου δικαιολογεῖται ἐκ τῆς εὐθυγράμμου κατευθύνσεως τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων ἀπὸ Κουρφαλῆ μέχρι Κούσκαγια. Τὸ τμήμα τοῦτο εἶνε τόσο ὑψηλὸν καὶ τόσο ἀπρόσιτον, ὥστε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ ἄμυναν. Πέραν τοῦ στερεοῦ τούτου συγκροτήματος πρὸς νότον ἡ ὀχυρωματικὴ γραμμὴ διέρχεται πανταχόθεν ὑψηλὰ καὶ σχεδὸν κατ' εὐθεΐαν. Μόνον πρὸς βορρᾶν μετὰ τὴν κατωφέρειαν τοῦ Κούσκαγια ἔπρεπε νὰ διέλθῃ διὰ τῆς κοιλάδος ἐνὸς ρύακος⁽¹²⁾ καὶ ἐπομένως ἐκεῖ νὰ ἐνισχυθῇ περισσότερον.

Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας ἐξηκριβώσα τὰ ἐπόμενα:

Ἐκ Σηλυβρίας βαδίζοντες πρὸς δυσμὰς μετὰ ἑν τέταρτον τῆς ὥρας φθάνει τὸ ὕψωμα μεταξὺ Τοῦζλα δερὲ καὶ Τσαμουρλοῦ δερὲ⁽¹³⁾ κατόπιν δὲ ἡμισείας ὥρας τὸν Καλέ. Οὗτος προβάλλει ἐπὶ τῆς δυτικῆς παρειᾶς τοῦ ὑψώματος καὶ ἔχει ἐνώπιόν του τὴν εὐρείαν κοιλάδα τοῦ Τσαμουρλοῦ δερέ. Συνίσταται δὲ ἀπλῶς ἐκ μιᾶς ὡς τοίχου ἀσθενοῦς ἐξυψώσεως. Ἀπὸ τῆς διατεμνούσης αὐτὸν ὁδοῦ⁽¹⁴⁾ πρὸς νότον φθάνει τις εἰς τὴν θάλασσαν ἐντὸς δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας.

12. Ἡ Κοιλὰς τοῦ Καρμάν δερὲ παραποτάμου τοῦ Δέλκω-
νος. Σ. Μ.

13. Τοῦ Ἀλμυροῦ ποταμοῦ ποὺ χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς
Σηλυβρίας καὶ τοῦ Κηδόκτου ποὺ διαρρέει τὴν κοιλάδα τῆς Κα-
λαυρῆς. Μ. Σ.

14. Εἶνε ἡ ὁδὸς ἀπὸ Σηλυβρίας εἰς Τσόρλου. Μ. Σ.

Ὅπισθεν τοῦ τμήματος τούτου, δηλαδὴ ἀνατολικῶς, εὐρίσκονται λίαν διεσπαρμένα πλείστα τεμάχια πλίνθων καὶ θρύμματα ἀγγείων καθὼς καὶ θραύσματα μαρμάρων. Μετὰ βεβαιότητος ἡμπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι πρόκειται περὶ κτιρίου πρὸς στρατωνισμόν ἢ καὶ περὶ φρουρίου.

*
*

Πρὸς βορρᾶν ὁ Καλὲ διασκελίζει τὸ Παρπαδάρ τεπέ, περαιτέρω τὸ Ἀχιλῆᾶ μπαῖρ, κατὰφυ-
τον ἀπὸ ἀμπελώνας, ἀμέσως δὲ φθάνει εἰς τὸ χω-
ρίον Γιαπατζῆ, τὸ ὁποῖον ὁμως κεῖται ἀνατολι-
κότερον.

Ἡμίσειαν ὥραν κατόπιν συναντᾶται ἐκ νέου ἡ θέσις μιᾶς ὀχυρώσεως. Διακόσια δέκα περίπου μέτρα ἀνατολικῶς τοῦ Καλέ διατηρεῖται βαθεῖα τάφος σχηματίζουσα ὀξεῖαν γωνίαν. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο (δηλαδὴ τῆς τάφου καὶ τοῦ τοίχου) ὑψου-
μένη ἔκτασις εἶνε πλήρης θρυμμάτων κεράμων καὶ ἀγγείων.

Μετὰ ἄλλα εἴκοσι λεπτὰ εἶνε τὸ Φανάρι καὶ μάλιστα περὶ τὰ διακόσια μέτρα ἀνατολικῶς.

Ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου ὁ Καλὲ λαμβάνει μεγαλειτέρας διαστάσεις καὶ σχηματίζει τοῖχον πλάτους ἑξέ μέτρων.

Τάφος οὐδαμοῦ διακρίνεται.

*
*

Εἴκοσι λεπτὰ βορείως τοῦ Φαναρίου ὁ τοῖχος φθάνει μικρὸν ὕψωμα καὶ ἐξακολουθεῖ ἀνερχόμενος πρὸς τὸ Τσιλιγκίρ τεπέ χαρακτηριζόμενον ἐπὶ τοῦ χάρτου Kiepert διὰ Δ. 245. Ἀμέσως δὲ μετ'

αὐτὸν εὐρίσκονται ἔξ πύργοι ἡμικυκλῶς πρὸς τὰ ἔξω ἔξέχοντες ἀποκαλυφθέντες ἐν μέρει δι' ἀνασκαφῆς, ἀλλ' εὐκρινῶς ἀναγνωρίζόμενοι καὶ ἀπέχοντες ὁ εἰς τοῦ ἄλλου περὶ τὰ 45 μέτρα.

Μετὰ τὸν ἕκτον πύργον εἰς ἀπόστασιν 120 μ. ἀκολουθεῖ ἑβδομος, κατόπιν δὲ ἐπὶ τοῦ Τσιλιγκιῆς τεπὲ ἕτερος διαμέτρου δέκα μέτρων καὶ ἐξόχως σημαντικός.

Περαιτέρω μόνον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, 10 λεπτά πρὸ τοῦ Κουρφαλή, εὐρίσκονται τρεῖς ἄλλοι.

Πλησίον τῶν πύργων εὐρίσκονται πολλοὶ μεγάλοι πελεκητοὶ λίθοι ἀποσπασθέντες ἐξ αὐτῶν.

Ἀπὸ τὸ Τσιλιγκιῆς τεπὲ στρέφω τις πρὸς τὰ ὀπίσω βλέπει ἀνακλύπτουσαν τὴν Σηλυβρίαν κατ' ἐπέκτασιν τοῦ τοίχου.

Ἐκεῖθεν ὁ δρόμος πρὸς τὸ χωρίον Κουρφαλή ἀποκλίνει καὶ ἀπὸ τὸν Κουρφαλή

* *

Εἰς τὰς δύο μ. μ. ἠναγκάσθην νὰ σταματήσω εἰς τὸ Κουρφαλή. Διότι τὸ ἐναπομεῖναν μέχρι Βελιγραδίου τμήμα ἀπαιτεῖ ὁλόκληρον ἡμέραν καὶ δὲν δύναται νὰ διακοπῇ. Εἶνε μακρὰν τῶν κατωκισμένων τόπων. Εὐρῆκα λοιπὸν τοιοῦτοτρόπως εὐκαιρίαν νὰ περιπατήσω πεζὸς καὶ πολλὰ εἰς τὸ τμήμα τοῦτο νὰ παρατηρήσω ἀκριβέστερον.

* *

Ἀπὸ τὸ Κουρφαλή μὲ κατεύθυνσιν πρὸς βορρᾶν μετὰ δέκα λεπτά διασκελίζει τις τὴν σιδηρο-

δρομικὴν γραμμὴν ⁽¹⁵⁾ καὶ μετὰ ἑπτὰ λεπτά φθάνει εἰς τὸ ὕψωμα ὅπου εἶνε τὸ Καρανλίκ ἁγίασμα. Πηγὴ μὲ ὀλίγας σκιερὰς δρυς.

Ἐδῶ κεῖνται τὰ ἑρείπια ἐνὸς ὀρθογωνίου κτιρίου, τείχη καὶ τάφρος, τὰ ὅποια ὅμως εὐρισκόμενα πρὸ τοῦ τοίχου τοῦ Ἀναστασίου εἶνε ἄσχετα πρὸς αὐτόν. ⁽¹⁶⁾

Ἐπὶ τοῦ τοίχου ὀλίγα βήματα περαιτέρω ὑπάρχει πύργος, ὅπως οἱ προηγούμενοι ἔξεχον, εὐδιάκριτος καὶ παρ' αὐτὸν τὸ βλέμμα εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τοίχου, καθ' ὅτι ἐν τμήμα ἔξ αὐτοῦ νεωστὶ εἶχεν ἀποσπασθῇ. Ὁ τοίχος ἐξωτερικῶς μόνον εἶνε ἐνδεδυμένος μὲ λαξευτοὺς λίθους. Ἐσωτερικῶς συνίσταται ἀπὸ χυτὸν ὑλικὸν τὸ ὅποιον περιέχει λίθους καὶ πλίνθους μέχρι τεσσάρων ἐκατοστῶν πάχους. Τὸ ἀφθόνως χρησιμοπονηθέν ἡμιόκλοντα μᾶλλον ἔχει χροῶμα κοκκινωπὸν προερχόμενον ἀπὸ τὴν μάζαν τῶν κονιοποιημένων πλίνθων.

15. Εἶνε ἡ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν Βιέννην. Μ. Σ.

16. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ Καινοῦ Φρουρίου, τὸ ὅποιον προήσπιζεν ἐκεῖ τὴν διάβασιν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀθύρα πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἴσως θὰ ἔπρεπε ν' ἀναζητήσωμεν καὶ τὴν Καινούπολιν ὅπου κατὰ τὸ Ἐορτολόγιον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Προσκυνητοῦ (Μ. Ι. Γεδεών) ἐπανηγυρίζετο ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀγαθονίκου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων, οἵτινες ἠθλήσαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ παρὰ τὴν Σηλυβρίαν. Τοῦτο δὲ διότι καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Κουρφαλή ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ἁγιάσματος χώρων ἀνέσκαπτον πολλὰ καὶ θεμέλια οἰκοδομῶν. Κατὰ τὸ 1902 τοῦρκος τις ἀνασκάπτων τὸν ἀγρόν του ἀπεκάλυψε μαρμαρόστρωτον δάπεδον καὶ ἀνεῦρεν μαρμαρίνην στήλην μετὰ κιονοκράνου καὶ σταυροῦ. Ὁ ἀρχαιολόγος G. Seure καίτοι δὲν ἐγνώριζε τὰς λεπτομερείας αὐτάς, εἰς τὸ Κουρφαλή τοποθετεῖ τὸ Καινὸν Φερούριον.— Bull. Corresp. Hellénique ἔτος 36, σελ. 562.

Παρά την θέσιν αὐτὴν εὐρίσκετο τεμάχιον πίθου.

* *

Δέκα λεπτά μετὰ τὴν ὑπερσκέλισιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ὁ δρόμος βαίνει παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Καλέ. Μετὰ ἄλλα δέκα παρὰ τὴν ἀνατολικήν. Τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν διατηρεῖ πλέον.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο φαίνεται ὅτι τὸ πάχος τοῦ τοίχου ἦτο 3 μέτρα καὶ 0,40. Ἐχει δὲ κάτωθι μὲν μεγάλους ὀγκολίθους ἄνω δὲ μικροὺς λαξευτοὺς μὲ πολλὴν ἄσβεστον περιέχουσιν θραύσματα κεράμων.

Μετὰ ἄλλα 15 λεπτά (35' ἐκ Κουρφαλῆ) ἡ ἀτραπὸς ὁδηγεῖ διὰ τοῦ τοίχου. Ὁ τόπος καλεῖται Δισπουδάκ-καπουσοῦ. Ἄλλο δὲ δὲν πρόκειται περὶ ἀρχαίας πύλης. Εἶναι χάλασμα.

Ἐδῶ εὐρίσκονται ἀμφότεραι αἱ ὀψεις τοῦ τοίχου καλῶς διατηρημέναι καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἠμπορῶ νὰ καθορίσω ἀκριβῶς τὸ πάχος αὐτοῦ εἰς 3 μ. καὶ 0,75. Τὸ ἐξωτερικὸν μέτωπον αὐτοῦ ἐμφανίζει γενικῶς μεγάλους πελεκητοὺς λίθους, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν χυτὴν τοιχοποιΐαν.

Ἐμπροσθεν αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει τάφρος. Οὔτε δὲ καὶ ὀπισθεν ἄλλος τοῖχος.

* *

Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐκεῖθεν συναντᾶται ἄλλο ἀνοιγμα τὸ Κατρὰν καπουσοῦ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν πρόκειται περὶ παλαιᾶς πύλης. Εἶνε νέα διάρρηξις τοῦ τοίχου. Ἐδῶ μάλιστα διετηρήθη

τμήμα ὠραίου ὄρεινου δάσους καὶ ὁ τοῖχος στέκεται πού καὶ πού ἀκόμα τέσσαρα μέτρα ὑψηλὸς δεικνύων ἐξωτερικῶς μεγάλους λίθους καὶ ἐσωτερικῶς χυτὸν ὑλικόν. Τὸ πλάτος του εἰς μίαν θέσιν μόνον ἦτο 2 μ. καὶ 0,62. Πιθανῶς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τμήματος οἱ πύργοι νὰ εἶνε διατηρημένοι — ἐφ' ὅσον ἔχουν κτισθῇ. Ἀλλὰ ὁ δρόμος μᾶς ὁδηγεῖ κατὰ μῆκος τῆς ὀπισθίας ὀψεως.

* *

Μετὰ μίαν ὥραν καὶ τρία τέταρτα ἀπὸ τὸ Κουρφαλὴ — συνυπολογιζομένης τῆς στάσεως — ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Κιουτσούκ μπεζεστὲν (τὸ μικρὸν ἀνάκτορον), ἐνδιαφέρουσιν πύλην καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἐκεῖθεν εἰς δευτέραν σχεδὸν ὁμοίαν, τὸ Μπουνγούλ μπεζεστὲν (τὸ μέγα ἀνάκτορον) ἀμέσως πρὸ τοῦ Κεσύκαγια.

Ἐμέτρησα τὸ πλάτος τοῦ τοίχου πλησίον καὶ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου μπεζεστενίου καὶ τὸ εὖρον ὁμοιον. 3 μέτρα καὶ 0,30.

Τὸ μικρὸ μπεζεστὲν κεῖται εἰς εἰσέχουσιν ὀρθὴν γωνίαν, τὸ δὲ μέγα ἐπὶ τῆς εὐθείας γραμμῆς. Ἀμφότερα δὲ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς.

* *

Ἀμφότεραι αἱ κατασκευαὶ εἶνε ὀχυρώσεις πυλῶν ὑπὸ μορφὴν ὀρθογωνίων αὐλῶν ἐκ 30 ἐπὶ 59 μέτρων τῆς μᾶς καὶ 31 ἐπὶ 57 τῆς ἑτέρας (ἐσωτερικῆς ἀποστάσεως) ἦτοι σχεδὸν διπλασίου μήκους ἢ πλάτους. Ἡ δίοδος γίνεται διὰ τῶν μεγάλων πλευρῶν καὶ ὄχι ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον.

Εἰς τὸ μικρὸν μπεζεστένι καὶ εἰς τὰ δύο σημεῖα ἔχει πλάτος τεσσάρων μέτρων. Εἰς τὸ μέγαλον ἔνεκα τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ τοίχου δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ μετρήσω ἀκριβῶς.

* *

Εἰς τὰς γωνίας τῶν αὐλῶν ὑπάρχουν πύργοι ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἡ τῆς βορείας κεῖνται ἐσωτερικῶς. Οἱ ἄλλοι προέχουν ἐξωτερικῶς.

Τὸ μικρὸ μπεζεστένι ἔχει ἐν ὅλῳ τρεῖς, τὸ δὲ μεγάλο πέντε πύργους. Ὡστε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ μπεζεστενίου μόνον ἐκ τῆς ὀχυρώσεώς των δικαιολογεῖται, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν διαστάσεών των, ἀφοῦ εἶνε σχεδὸν αἱ αὐταί.

Αἱ αὐλαὶ τῶν πυλῶν αὐτῶν εἶνε τόσον εὐρύχωροι (ἡ κυρία πύλη τῆς Περνίκου ἔχει πύλιν 20 ἐπὶ 20 μέτρων), ὥστε πάλιν τὰς μικρὰς φρουρίας ἡμπορεῖ τις νὰ τὰς χαρακτηρίσῃ.

Παραπλήσιοι συγγενεῖς αὐτῶν εἶνε αἱ τῶν διόδων τοῦ μεγάλου προχώματος ἐν Δοβρουτζᾷ, ὅπου αἱ διαστάσεις εἶναι 20 ἐπὶ 50 μέτρα.

Μόλις ὀκτὼ λεπτὰ μετὰ τὸ μεγάλο μπεζεστένι ἐδέησε νὰ ἐγκαταλείψω τὸν τοῖχον. Ἀνέρχεται ἐπὶ κορυφογραμμῆς μεταξὺ τῶν ἀγρίων βορεινῶν φαράγγων τοῦ Κούσκαγια, ὅπου δὲν ὑπάρχει πλησίον αὐτοῦ ἀτραπός. Ἐκάμψαμεν λοιπὸν πρὸς τὰ δεξιὰ πρὸς τὸ Βελιγράδι καὶ ἐκεῖθεν ἱππεύοντες πρὸς τὸ Καρατζάκιοϊ.

* *

Ἐδῶ μόνον τὸ δυτικῶς τοῦ χωρίου κείμενον φρούριον, τὸ κοινῶς ὀνομαζόμενον Κάστρο, ἡδυ-

νήτην νὰ ἐξετάσω. Εἶνε ἀκανόνιστον τετράπλευρον 250 ἐπὶ 350 μέτρων, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκώλυε τὴν διὰ τῆς κοιλάδος εὐκόλον διόδον καὶ συγχρόνως θὰ ἐκανόνιζε τοὺς φρουροὺς τοῦ βορείου τμήματος.

Ἐρωτῶν τοὺς γνωρίζοντας τὸν τόπον κατάρθωσα νὰ ἐξακριβώσω ὅτι ὁ Καλὲς διέρχεται περὶ τὰ δέκα λεπτὰ δυτικῶς τοῦ φρουρίου πρὸς τὸν Μάλτεπε κι' ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀφίνων πρὸς δυσμὰς τὸ τσιφλίκι Κούρτ-δερε.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου πρὸ τῆς θαλάσσης ὑψώματος ὑπάρχει τρίτον μπεζεστένι παρόμοιον πρὸς τὰ δύο ἄλλα.

* *

Εἰς τὸ παρὸν τὸ Καρατζάκιοϊ φρούριον εὗρον ἔντυπον κεράμιον καὶ χονδρὰ θραύσματα ἀγγείων με βαθείας ραβδώσεις. Ὁ δὲ διδάσκαλος τοῦ χωρίου μοι ἔδειξεν ἐν δημοσιεύματι μικρᾶς γείτονος ἱστορικῆς εταιρείας (17) ἐπιγραφὰς σχετικὰς μετὸν τοῖχον τοῦ Ἀναστασίου.

1) Λίθον ὕψους 0.50, καὶ εὗρους 0.59, εὐρεθέντα παρὰ τὸ Καρατζάκιοϊ κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν δάσους πρὸς μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς ἀγρὸν εὐρισκόμενον δὲ τώρα ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ βιομηχάνου Ἀναστασίου Σταμούλη ἐν Σηλυβρία φέροντα:

† Θαυμαστὸν ἔργον ἡπέλυσεν ὁ χρόνος
οὐ χρόνος μόνον, πληθὸς δὲ τῶν βαρβάρων.

17. Θὰ πρόκειται πιθανῶς περὶ τῆς Θρακικῆς Ἐπετηρίδος 1897 τῆς ἐν Αθήναις Θρακικῆς Ἀδελφότητος καὶ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἀ. Κεραμέως. Μ. Σ.

Ἄλλ' ὁ θαυμαστὸς καὶ τοὺς βαρβάρους τρέπων
αὐθις ἀνορθοῖ Βασίλειος δεσπότης
σὺν Κωνσταντίνῳ αὐταδέλφῳ τῷ νέῳ.
Ὑπουργεῖ δὲ τῷ Βασίλειος ὁ Γούτος,
ὃς ἀρχηγέτης τῷ χρόνῳ καθεστήκει
σὺν Ἐλπίδιῳ Βραχάμῃ ταξιάρχῳ.

Τὸ περιοδικὸν παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ
ὀνομαζόμενοι εἶνε οἱ αὐτοκράτορες Βασίλειος ὁ Β΄
καὶ Κωνσταντίνος Η΄ (975—1025). Ὁ Βασίλειος
δεύτερος γνωστὸς ὡς βουλγαροκτόνος.

2) Πλάκαν εὐρισκομένην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ
ἁγίου Γεωργίου ἐν Τσορλοῦ φέρουσαν :

«Ἀνενώθη ὁ πύργος τοῦτος ἐπὶ Βασιλείου
καὶ Κωνσταντίνου τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν».

3) Ἄλλην ἐν Τσορλοῦ εὐρισκομένην φέρουσαν :

«Ἀνενώθη ὁ πύργος τοῦτος ἐπὶ Νικηφόρου
αὐτοκράτορος Ρωμαίων».

Τούτέστι Νικηφόρου Φωκᾶ, τέλη δηλαδὴ τοῦ
δεκάτου αἰῶνος.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται δεικνύουν ὅτι τὸ τεῖχος
κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα ἐπανειλημμένως ἐπεσκευά-
σθη καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα τί ἐκ τῶν σήμερον
διατηρουμένων πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Ἀ-
ναστάσιον.

* *

Ὅτι ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ δὲν ἀναφέρεται ἐπὶ

ὀλικῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ τείχους, φαίνεται ἐκ
τῆς δευτέρας, ἥτις μόνον ἐπὶ ἐνὸς πύργου ἀνα-
καινισθέντος ὑπὸ τῶν αὐτῶν αὐτοκρατόρων ὁμι-
λεῖ. Πόσον δὲ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους πᾶσα ἐπι-
διόρθωσις ἐπεθανατίσθη γνωρίζομεν ἐκ τῶν τει-
χῶν τῆς Κων]πόλεως.

Ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ χαρακτηρίζει τὴν πρώτην
κατασκευὴν ὡς θαυμαστὸν ἔργον, ἀλλ' ἡ ἔρευνα
αὐτῆς παρουσιάζει ἄλλα. Καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν
δὲν φαίνεται ἵχνος τάφρου. Οἱ ἐχθροὶ, τῶν ὁποίων
τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον ἐπηνόρθωσαν ὁ Βασί-
λειος καὶ οἱ βοηθοὶ αὐτοῦ, δὲν κατεδάφισαν με-
γάλα τμήματα. Ὅπου δὲ εἶνε δυνατὴ ἡ διόδος
ἦτο ἀδιάφορον εἰς αὐτοὺς ἐὰν δωδεκάδες χιλιο-
μέτρων παρέμενον.

Τέλος ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς μὲ μεγάλους
λαξεύοντας λίθους ἐξοικειωτοὺς καὶ χυτὴν τοιχοποιίαν
ἐσωτερικῶς ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν καλὴν περίο-
δον τοῦ Ἀναστασίου μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν ὑποδεε-
στέρα τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ
βελτιώσεις καὶ ἀνακαινίσεις ἀναφέρονται εἰς με-
μονωμένας μόνον θέσεις ⁽¹⁸⁾. Τὰ δὲ ἐκτεταμένα
τμήματα προέρχονται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Ἀναστα-
σίου.

* *

18. Ὁ G. Seure εἰς τὸν κατάλογόν του—Συλλογὴ Σταμ. οὐλ. η
—Θρακικαὶ ἀρχαιότητες τῆς Προποντίδος—δημοσιευθέντα εἰς τὸ
Bul. Corresp. Hellénique τεύχος 36, περιγράφων τὴν ὑπ' ἀριθ. 1
ἐπιγραφὴν εἰς τὴν σελ. 567 εἰκὼν ἀριθ. 14, τὸ ὕψος αὐτῆς λέγει
ὅτι εἶναι 0.73, τὸ πλάτος 0.62 καὶ τὸ πάχος 0.095—ἐκφράζει δὲ ἀμ-
φιβολίαν περὶ τοῦ ἂν αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ τεῖχος ἢ εἰς τὰ ὄδρα-
γωγεῖα, Μ. Σ.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἔργον τοῦ εἶνε γενικῶς τοῖ-
χος (δ) 3.30 ἐνιαχοῦ δὲ 3.75 μ. πάχους, ἐξωτερι-
κῶς ἐκ λαξευτῶν λίθων καὶ ἐσωτερικῶς ἐκ χυτοῦ
ύλικου. Ἐμπροσθεν αὐτοῦ κεῖνται στρογγυλοὶ
πύργοι μέχρι δέκα μέτρων προέχοντες. Αἱ δίοδοι
ἄγουν δι' αὐλῶν ὀρθογωνικῶν 30×60 μ. ἐνισχυ-
μένων μὲ πύργους. Ὁπισθεν τῆς ὀχυρώσεως κείν-
ται εἰς μὲν τὸ νότιον τμήμα δύο φρούρια ἀσθενῶς
διακρινόμενα, εἰς δὲ τὸ βόρειον ἐν εὐκρινῶς δια-
τηρούμενον, χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ καλύπτουν,
τ' ἀσθενῇ σημεία αὐτῆς καὶ συγχρόνως νὰ ἐφο-
διάζουν τοὺς πύργους μὲ στρατιώτας».

* *

Ἔτσι τελειώνει τὴν περὶ τοῦ Ἀναστασιακοῦ
τείχους βραχεῖαν μελέτην τοῦ Σούκαρδ, ἣτις ἔρ-
χεται νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ γενικοῦ ποιοῦ
ἀφῆκαν αἱ περιγραφαὶ προγενεστέρων ἱστορικῶν
καὶ ἐρευνητῶν, καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ εἰς νεω-
τέρας ἐρεῦνας ἐπὶ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν αἵτινες
ἐπεκράτουν εἰς τὸ ἐπίκαιρον καὶ στρατηγικὸν τοῦ-
το τμήμα τῆς ἀνατολικῆς Θράκης κατὰ τοὺς χρό-
νους ἐκείνους.

* *

Στερούμενοι τῶν τεχνικῶν γνώσεων διὰ νὰ
ἐλέγξωμεν τὰ πορίσματα αὐτοῦ ἀναφορικῶς πρὸς
τὰ ὑποδεικνυόμενα καθ' ἕκαστον εἶδη τῶν ὀχυ-
ρώσεων, εἵμεθα εἰς θέσιν νὰ πιστοποιήσωμεν ὅτι
ἡ διαδρομὴ τῆς ὀχυρώσεως, αἱ καθοριζόμεναι ἀ-
ποστάσεις, τὰ περὶ μπεξεστενίων, τὰ περὶ κά-
στρου καὶ ἐν γένει αἱ περὶ χωρίων καὶ τοποθε-

σιῶν πληροφορίαι τοῦ Γερμανοῦ ἐξερευνητοῦ ἀν-
ταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὴν πραγματικότητα.
Ὁ ξενοδόχος τοῦ Καρατζάκιοι περὶ τοῦ ὁποίου
ὁμιλεῖ, ὁ Διαμαντῆς Κωνσταντινίδης, πρόσφυξ
σήμερον ἐγκατεστημένος ὡς γεωργὸς εἰς τὴν πό-
λιν τῶν Γενιτσῶν, ἐνθυμεῖται τὴν περιπέτειαν τοῦ
Σούκαρδ καὶ εἰς τελευταῖον γράμμα του ἀπὸ
29]12]1935 μὲ ἀναφέρει ὅτι ὅταν ὁ ξένος ἐθεω-
ρήθη ὑποπτος καὶ ἐκρατήθη εἰς τὸ Καρατζᾶ εἰς
αὐτὸν ὑπηγόρευsen ἑλληνιστὶ διὰ νὰ μεταφράσῃ
εἰς τὴν τουρκικὴν καὶ ἀποστείλῃ πρὸς τὴν ἐν
Κ]πόλει γερμανικὴν πρεσβεῖαν τηλεγράφημά του.

* *

Κατὰ τὸν Σούκαρδ λοιπὸν εἰς τὸ ἀπὸ τῆς ἀ-
κτῆς τῆς Προποντίδος μέχρι καὶ πέραν τοῦ ροῦ
τοῦ Αἰνῶνα τμήμα τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἔχει
ἐξαφανισθῇ καὶ μόνον ἐκ τῶν θεμελίων εἶνε δυ-
νατὸν νὰ ἐξιχνιασθῇ δὲν ὑπῆρχε δίοδος. Τούλά-
χιστον κεντρικὴ.

Ἐκ τῶν τριῶν διόδων τὰς ὁποίας ἐκεῖνος διε-
πίστωsen αἱ δύο εὐρίσκοντο εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ
Κούσκαγια, ἡ δὲ τρίτη παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Πόν-
του. Ἦσαν δηλαδὴ εἰς τὰ σημεία τὰ ἐπιτοπίως
γνωστὰ ὡς μπεξεστενία. ⁽¹⁹⁾

Ἡ ἔλλειψις διόδου εἰς τὸ νότιον τμήμα μᾶς
ἄγει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα
ὡς καὶ μετέπειτα, ἐφ' ὅσον διετηρεῖτο τὸ μακρὸν

19. Μὲ τὴν λέξιν μπεξεστένι οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων
ἐχαρακτήριζον τὰς ἐστεγασμένας στοάς ὅπως ἦτο καὶ ἡ ἐν Κων-
σταντινοπόλει μεγάλη ἀγορά.

τείχος, ἢ ἐκ Περίνθου πρὸς τὸ Βυζάντιον ρωμαϊκὴ ὁδός, ἢ Ἑγνατία, δὲν διήρχετο διὰ Σηλυβρίας οὐτε δὲ καὶ διὰ τῶν σημερινῶν γεφυρῶν τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου Τσεκμετζέ. Τοῦ Ἀθύρα καὶ Ρηγίου⁽²⁰⁾.

Ἡ ὁδὸς ἐκείνη ἐκκλίνουσα πρὸς βορᾶν ἔφθανεν εἰς τὸ Καινὸν Φρούριον, ὅπου ἐκ στρατιωτικῆς συνωμοσίας εὔρε τὸν θάνατον ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς τῷ 275 μ. Χ. ταφείς μάλιστα ὡς λέγεται ἐκεῖ⁽²¹⁾, καὶ ἐκεῖθεν ἔστρεφε πρὸς τὸ Βυζάντιον διὰ ν' ἀφίστη πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς τὰς λίμνας τοῦ Ἀθύρα καὶ τοῦ Βαθυνίου.

Ὑπῆρχον ὁμῶς δύο φρούρια καὶ ἑνδεκα πύργοι ἰσχυροὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὑπερεῖχεν ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Τσιλιγκιρ τεπέ.

* *

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Εἰς τὸ πρὸς βορᾶν τῆς σημερινῆς γρομμῆς τμήμα τοῦ τείχους ὁ Σούκαρδ ἓνα μόνον πύργον συνήντησε. Κατ' ἀφηγήσεις ὁμῶς ξυλοκόπων σώζονται καὶ ἄλλοι.

Τοὺς πύργους τούτους κυρίως διεργύθμισεν ὁ Ἰουστινιανὸς, φράξας τὰς ἐξόδους διὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνοῦν μεταξύ των καὶ διανοίξας ἐκ τοῦ ἐδάφους μίαν μόνον ἄνοδον ἐσωτερικῶς εἰς τρόπον ὥστε φρασσομένης καὶ ταύτης ἐγκαίρως οἱ πύργοι νὰ καθίστανται μεμονωμένα φρούρια, ὅταν

20. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Προκοπίου ὅστις ὁμιλῶν περὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουστινιανὸς κατασκεύασεν ἀπὸ τοῦ τοῦ Στρογγύλου Φρουρίου πρὸς τὸ Ρήγιον λέγει : «Μήκος μὲν τῇ ὁδῷ ἄχρι εἰς Ρήγιον». Περὶ Κτισμ. IV 8.

21. Flavii Popisci divus Aurelianus β. 35. Χρον. Μαλάλα σ. 301, Κε δ ρ η ν ὁ ς Ἱστορ. σελ. 455.

συνέβαινε ὁ ἐχθρὸς νὰ παραβιάσῃ τὸ τεῖχος.⁽²²⁾

* *

Εἰς τὸ πέραν τοῦ Ἀθύρα καὶ πρὸς τὸν Εὐξεινον τμήμα τοῦ τείχους ἐκτὸς τῶν ἀραιῶν ἐπ' αὐτοῦ πύργων ὑπῆρχον καὶ τὰ ἐπὶ τῶν διόδων συμπλέγματα. Τρεῖς πύργοι εἰς τὴν νοτιωτέραν, πέντε εἰς τὴν μετ' αὐτὴν καὶ ἰσάριθμοι ἴσως, ἂν ὅχι καὶ περισσότεροι εἰς τὴν παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ πόντου εὐρισκομένην. Καὶ ὑπεράνω ὅλων εἰς τὸ τμήμα τοῦτο εὐρίσκετο τὸ μεγαλείτερον καὶ πιθανῶς ἰσχυρότερον φρούριον ποὺ ἐπροστάτευε τὴν πλουσίαν κοιλάδα τοῦ Δέλκωνος ποταμοῦ, ὅπου ἄλλοτε κατόκει ἡ θρακικὴ φυλὴ τῶν Μελινοφάγων, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ὁ μετὰ τοῦ Σεύθου συμπολεμῶν Ξανναρῶν ἐβάδισε πρὸς τὸν Σαλμηδυσσόν.⁽²³⁾

ΑΘΗΝΑΙ

* *

Τὴν ὀχύρωσιν ὁ Σούκαρδ δὲν τὴν εὐρίσκει οὔτε σοβαρὰν οὔτε θαυμαστήν. Τὴν χαρακτηρίζει ὡς τοῖχον τοῦ ὁποίου τὸ πάχος ποικίλλει ἀπὸ 2.62 ἕως 6 μέτρα.

Τὸν χρόνον δὲ τῆς κατασκευῆς τῶν σωζομένων ἐρειπίων τὸν ἀνάγει εἰς τὴν καλὴν περιόδον

22. Ἀλλὰ βασιλεὺς . . . προσεπετεχνήσατο τάδε. Τὰς μὲν ἐξόδους αἵπερ ἐκ πύργου ἐκάστου εἰς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξάγουσιν, ἐφράξατο πάσας. Ἄνοδον δὲ καθ' ἑκάστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐντοσθεν ἐτεκμήνατο μίαν ἣν περ ἐπὶ καιροῦ καθεργάνοντες οἱ ταύτῃ φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρονοῦσι τοῦ περιβόλου ἐντὸς γενομένους. Ἐπειδὴ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἑκάστος αὐτὸς κατὰ μόνας τοῖς φρουροῖς ἀπόχη. Π ρ ο κ. Κτισμ. IV 9.

23. Ξενοφ. Κυρ. ἀναβ. βιβ. Ζ. κεφ. Ε.

τῆς ἐποχῆς τοῦ Βυζαντίου. Λέγει ὅτι αὐτὰ ἐξηλ-
θον τῆς χειρὸς τοῦ Ἀναστασίου καὶ ὅτι δὲν εἶνε
ἔργα τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Λαμβάνων ὅμως
ἀφορμὴν ἐκ τριῶν ἐνεπιγράφων λίθων τοὺς ὁ-
ποίους ἐμνημονεύσαμεν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρα-
σμα ὅτι τμήματα τῆς ὀχυρώσεως ἐκείνης ἐπεσκευά-
σθησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἢ τὰς ἀρχὰς
τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος. Τεκμήριον καθ' ἡμᾶς ὅτι
καὶ τότε ἐξηκολούθει τὸ περιφρονημένον Ἀνα-
στασιακὸν τεῖχος νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς
χώρας.

* *

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 λίθου ὅτι ἀναφέ-
ρεται εἰς τὸ τεῖχος καὶ ὅχι εἰς τὰ ἀφανῆ ὑδραγω-
γεῖα, τῶν ὁποίων ἀσήμερον ἀψίδες ἐσκορπισμέ-
ναι πολλαχοῦ εἰς τὰς ἀφῃρημένους τοῦ ὅρου τοιαύ-
τηρουῦνται μακρὰν τοῦ νῦν τοῦ τεῖχος, ὡς θέλει
νὰ πιστεύσῃ ὁ *Seure* δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία. Ἀμφι-
βολίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τις διὰ τοὺς ὑπ' ἀριθμ.
2 καὶ 3 λίθους. Μήπως αὐτοὶ ἀναφέρονται εἰς
πύργους τοῦ φρουρίου τῆς Τυρολόης.

* *

Τὸ μακρὸν τοῦ Ἀναστασίου τεῖχος ὅσονδή-
ποτε καὶ ἂν χαρακτηρίζεται σήμερον, ἐν ἀντιπα-
ραβολῇ πρὸς ἄλλα παρόμοια ἔργα, ὡς ἀσήμερον
τοῖχος, δὲν ἦτο ἀξιοκαταφρόνητον. Ἡ τεχνικὴ
αὐτοῦ κατασκευὴ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν,
οἱ πολυπληθεῖς καὶ ἰσχυροὶ πύργοι, οἱ ὅποιοι τὸ
ἐκόσμου, ἢ δι' ἰσχυρῶν φρουρίων ἐνίσχυσις τῶν
ἐπικαίρων σημείων του καὶ αἱ μεγαλειώδεις πυ-

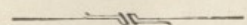

λῶνες αἱ καλῶς φρουρούμεναι, ὅλα αὐτὰ ἐν τῷ
συνόλῳ των ἦσαν τι τὸ θαυμαστόν.

* *

Ἡ ἱστορία δὲν μᾶς ἀφῆκε τιμητικούς τίτλους
διὰ τὴν μακραίωνα ζωὴν τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς
ὀχυρώσεως. Ἀλλ' ὡς τε αὐτὸ συνέβη καὶ δι' ἄλλας
παρομοίας ὀχυρώσεις. Δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον καὶ
σήμερον εἰς δύο γραμμὰς νὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν
ἱστορίαν τοῦ ἀφανοῦς αὐτοῦ συντελεστοῦ διὰ τὴν
ἄμυναν τῆς πρωτεύουσας.

Ἐχθρικοὶ στρατοὶ ἔχον εἰς τὰ νῶτα του τὴν
ἄλυσιν τῶν πύργων καὶ τῶν φρουρίων τοῦ τεί-
χους τοῦ Ἀναστασίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δράσῃ
οὔτε καὶ νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως κατὰ τῶν χειρσαίων
τοιχοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ θέσις του κα-
ταστατοῦσθαι ἐν τῇ πόλει καὶ αἱ προσπάθειαι πολλῶν ἐχ-
θρῶν διὰ τὴν ἐκπόρθησιν αὐτῆς, ὡς γνωρίζομεν,
ἐματαιώθησαν μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ